

Çocuk Prososyallik Ölçeği: Çocuk Formu Geçerlilik ve Güvenirlik Çalışması*

[Samet Ata](#)¹, [İsmihan ARTAN](#)²

¹Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Eğitim Fakültesi

²Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi

Atf için: Ata, S. ve Artan, İ. (2022). Çocuk Prososyallik Ölçeği: Çocuk Formu Geçerlilik ve Güvenirlik Çalışması. *Spor, Eğitim ve Çocuk*. 2(3), 1-14. DOI: 10.5505/sec.2022.54154

Geliş Tarihi: 09.09.2022

Kabul Tarihi: 26.09.2022

Yayın Tarihi: 27.09.2022

Öz

GİRİŞ ve AMAÇ: Prososyal davranışların gelişim ve iletişim içerisinde çok önemli bir yerinin olduğu bilinmektedir. Bu sebeple prososyal davranışların neden ve ne zaman gerçekleştiği ya da gerçekleşmediği durumlar anlaşılırsa toplumun sosyal açıdan refahını yükseltmek adına yararlı olan davranışları artırabilmek için müdahaleler yapılabilir. Bu bağlamda çocukların prososyal becerilerinin doğrudan ölçülebilmesi için ilkökul çocuklarına yönelik prososyal davranış ölçeği geliştirilmesi ve bu ölçeğin alana kazandırılması çalışmanın önemini göstermektedir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde ilgili alanyazına doğrudan çocuklardan veri toplanabilecek bir ölçme aracının geliştirilmesi çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

YÖNTEM ve GEREÇLER: Araştırmanın evrenini 2, 3 ve 4. Sınıfta öğrenim gören ilkökul çocukları oluşturmaktadır. Ölçeğin geliştirilmesi için ilkökullarda öğrenim gören 2., 3. ve 4. sınıf çocuklardan 145 kişi pilot çalışmaya, 837 kişi de ölçeğin geliştirilme çalışmasına katılmıştır. Çalışma kapsamında ölçeğin geliştirilmesi için Açıklayıcı ve Doğrulayıcı Faktör Analizleri yapılmıştır. Çalışmanın güvenirliliği ise Cronbach Alfa ve McDonalds Omega katsayıları incelenerek ölçeğin geçerlilik ve güvenirlilik çalışmaları tamamlanmıştır.

BULGULAR: Yapılan çalışma kapsamında geliştirilen ölçek Yardım, Paylaşma ve Empati olmak üzere 20 madde ve üç alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçek 4'lü likert tipinde tasarlanmıştır. İkinci düzey faktör analizi yapıldığı için ölçekten hem toplam puan alınabilmekte hem de alt boyutlar ayrı ayrı ölçek olarak kullanılabilir. Ölçekten alınan yüksek puan yüksek prososyallik anlamına gelmektedir. Ölçek incelendiğinde McDonald's Omega katsayısının .583 ile .817 arasında, Cronbach Alfa'nın ise .574 ile .811 arasında değiştiği görülmektedir.

TARTIŞMA ve SONUÇ: Oluşturulan ölçeğin madde faktör yükleri ve ölçeğin güvenirlilikleri istenilen düzeyde elde edilmiştir. Ölçekten alınan yüksek puan çocukların prososyal düzeylerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçeğin 2, 3 ve 4. sınıf çocuklarına uygulanması uygundur.

Anahtar Kelimeler: İlkokul çocukları, prososyal, ölçek geliştirme

Child Prosociality Scale: Child Form Validity and Reliability Study

Abstract

INTRODUCTION: It is known that prosocial behaviors have an essential place in development and communication. For this reason, if it is understood why and when prosocial behavior occurs or does not occur, interventions can be made to increase the behaviors that are beneficial in order to increase the social welfare of society. In this context, the development of a prosocial behavior scale for primary school children in order to directly measure the prosocial skills of children and the acquisition of this scale in the field shows the importance of the study. When evaluated in this context, the aim of the study is to develop a measurement tool that can collect data directly from children in the relevant literature.

*Bu çalışma Prof. Dr. İsmihan Zeliha Artan danışmanlığında yürütülen ilk yazarın doktora tezinden üretilmiştir.

Spor, Eğitim ve Çocuk (SEÇ)

METHODS: The population of the research consists of primary school children studying in the 2nd, 3rd, and 4th grades. For the development of the scale, 145 people from 2nd, 3rd, and 4th-grade children studying in primary schools participated in the pilot study and 837 people participated in the development of the scale. Exploratory and Confirmatory Factor Analyzes were conducted to develop the scale within the scope of the study. The reliability of the study was completed by examining the Cronbach Alpha and McDonalds Omega coefficients, and the validity and reliability studies of the scale were completed.

RESULTS: The scale developed within the scope of the study consists of 20 items and three sub-dimensions: Help, Sharing, and Empathy. The scale was designed in a 4-point Likert type. Since the second level factor analysis is performed, both the total score can be obtained from the scale and the sub-dimensions can be used as separate scales. A high score on the scale means high prosociality. When the scale is examined, it is seen that McDonald's Omega coefficient varies between .583 and .817, and Cronbach's Alpha varies between .574 and .811.

DISCUSSION AND CONCLUSION: The item factor loads and the reliability of the scale were obtained at the desired level. The high scores obtained from the scale indicate that the prosocial levels of the children are high. It is appropriate to apply the scale to 2nd, 3rd, and 4th-grade children.

Keywords: Primary school children, prosocial, scale development

GİRİŞ

Toplumların bir arada kalabilmesi bireylerin birbirlerine yardımcı olması ve paylaşma gibi davranışların olması (Düzgüner, 2019; Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2014) yani prososyal davranışların olmasıyla mümkün olabilmektedir (Uzmen ve Mağden, 2002). Prososyal davranışlar bir başkasına fayda sağlayan davranışlar olarak tanımlanmaktadır (Eisenberg ve diğ., 2006; Eisenberg ve Mussen, 1989). Prososyal davranışlar ile özgecilik ve yardım etme davranışları karıştırılan kavramlardır. Çünkü bu üç kavramın arasında oldukça güçlü bir ilişki bulunmaktadır (Ata ve Artan, 2021; Brief ve Motowidlo, 1986; Karadağ ve Mutaftçılar, 2009). Bu üç kavramı açıklamak gerekirse yardım etme davranışı en kapsamlı tanım olarak yer almaktadır. Prososyal davranışları Dovidio (1984); Eisenberg ve Fabes (1998) “yardım etme, bağış yapma, paylaşma ve teselli etme gibi başkalarına fayda sağlamayı amaçlayan gönüllü davranışlar” olarak tanımlamıştır; özgecilik ise “bireyin kendi refahının azalması durumunda bile bir başkasına yardım etme, karşı tarafın refahını artırma güdüsü” (Batson, 2011) şeklinde tanımlanmaktadır. Özgecilik, kendi özünde motive olan prososyal davranışları ifade edebilmektedir. Fakat bazı prososyal davranışlar temelinde bireyin kendi refahını arttırma olarak içsel motivasyonla meydana gelebilmektedir (Eisenberg ve diğ., 2016). Örneğin; bireyin, iş arkadaşına kendisi ile ilgili olmayan bir konuda zaman ve emek harcayarak yardımcı olması özgecilik (Yeşilkaya, 2018), kişinin yere düşen arkadaşını herhangi bir yardım çağrısı ve karşılık beklemeden teselli etmesi ve yardımcı olması prososyal davranış olarak ifade edilebilir. Prososyal davranışlar hem iletişimde hem de gelişimde oldukça önemli bir yere sahiptir (Ferreira ve diğ., 2016; Wu ve diğ., 2016). Dolayısıyla prososyal davranışların ne zaman ve neden meydana geldiği durumları daha derinlemesine araştırılırsa sosyal refahın yükseltilebilmesi için gerekli müdahaleler yapılabilir (Carlo ve Padilla-Walker, 2020; Stürmer ve Snyder, 2010). Bu bağlamda prososyal davranışların ölçülebilmesi ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple çocukların prososyallik düzeylerinin değerlendirilmesinde çeşitli ölçeklerin kullanılmasına ihtiyaç duyulmaktadır (Bağcı ve Samur, 2016; Carlo ve diğ., 2003; Weir ve Duveen, 1981). Fakat ilgili

Spor, Eğitim ve Çocuk (SEÇ)

ölçekler çocukların prososyal becerilerini ya aileler ya da öğretmen gibi diğer bireyler aracılığıyla ölçebilmektedir.

Günlük hayat içerisinde verilen kararlarda bile ölçme ve değerlendirme yapılmaktadır. Örneğin bir marketten kiloyla alınan bir yiyecek ya da tercihlerimizde tutumların ölçülebilmesi için ortaya neden çıkmaktadır (Bayhan, 2017; Çetin, 2019). Fakat duygular ve bazı tutumlar için nicel veri ölçme araçları bulunmamaktadır. Araştırmacılar ise kendi kriterleri ve alanyazın doğrultusunda ölçekler geliştirmektedir (Eisenberg ve Mussen, 1989). Bu kapsamda değerlendirildiğinde prososyal davranışların da ölçülebilmesi için ölçme yöntemleri ve teknikleri bulunmaktadır. Çocukların davranışlarının ölçülebilmesi için üç farklı ana yöntem mevcuttur. Bunlar algılanan, gözlenen ve doğrudan ölçülen yöntemlerin kullanıldığı tekniklerdir. İlkokul çocuklarına yönelik prososyallik ölçeklerinin çocuğun ebeveynlerinden ya da öğretmenlerinden alınan cevaplarla ölçüldüğü görülmektedir. Her ne kadar yardım etme davranışının önemli olduğu toplumlarda birey kendisini olduğundan farklı göstermek istese de (Eisenberg ve Mussen, 1989) sadece ebeveyn ve öğretmenden alınan cevaplar çocukların prososyallik düzeylerini yeterli düzeyde ölçemeyebilir. Bu sebeple prososyal davranışların ölçülmesinde algılanan, gözlenen ve doğrudan ölçülen yöntemlerin hepsinin bir arada kullanılarak ölçülmesi daha kesin sonuçlar elde edilmesini sağlayacaktır.

İlgili alanyazın incelendiğinde çocukların prososyal becerilerinin ölçülebilmesi için çeşitli ölçekler olduğu görülmektedir. Bu sebeple çocukların ölçülen prososyal becerilerinin kısıtlı olarak ölçüldüğü düşünülebilir. Bu nedenle değerlendirildiğinde çoklu raportörün olması ölçülecek olan davranışın daha doğru ölçülmesini sağlayabilir. Bu bağlamda çocukların prososyal becerilerinin doğrudan ölçülebilmesi için ilkokul çocuklarına yönelik prososyal davranış ölçeği geliştirilmesi ve bu ölçeğin alana kazandırılması çalışmanın önemini göstermektedir. Çünkü çocukların prososyallik düzeylerinin değerlendirilmesinde çeşitli ölçeklerin kullanılmasına ihtiyaç duyulmaktadır (Bağcı ve Samur, 2016; Carlo ve diğ., 2003; Weir ve Duveen, 1981). Fakat ilgili ölçekler çocukların prososyal becerilerini ya aileler ya da öğretmen gibi diğer bireyler aracılığıyla ölçebilmektedir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde ilgili alanyazına doğrudan çocuklardan veri toplanabilecek bir ölçme aracının geliştirilmesi çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

YÖNTEM

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 2, 3 ve 4. Sınıfta öğrenim gören ilkokul çocukları oluşturmaktadır. Çocuklardan veri toplanmadan önce Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulundan 28.04.2021 tarih ve E-95531838-050.99-8857 sayılı etik kurul izni alınmıştır. Ölçeğin geliştirilmesi için ilkokullarda öğrenim gören 2., 3. ve 4. sınıf çocuklardan 145 kişi pilot çalışmaya, 837 kişi de ölçeğin geliştirilme çalışmasına katılmıştır. Comrey (1988) 40'tan daha az madde sayısı içeren

ölçeklerin geliştirilme sürecinde 200 kişilik örneklem sayısının yeterli olacağını belirtmiştir. Buna ek olarak ilgili alanyazında; ölçek geliştirme çalışmalarında kullanılacak maddelerin sayısının 5 ya da 10 katı kadar örneklem grubunun yeterli olacağı belirtilmektedir (Field, 2005; Gorsuch, 1988; Nunnally, 1994). Kılıç Çakmak ve diğ. (2014) Açımlayıcı Faktör Analizi (AFA) ve Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) için farklı örneklem gruplarının kullanılması gerektiğini vurgulamıştır. Bu sebeple toplanan veriler 2 farklı gruba bölünmüştür ve faktör analizleri uygulanmıştır. AFA ve DFA için ayrılan grupların cinsiyet, yaş ve sınıflarına göre demografik özellikleri Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Ölçek geliştirme çalışmasına katılan öğrencilerin demografik özellikleri.

Faktör Analizi	Değişken	Katılımcı	F	%
AÇIMLAYICI FAKTÖR ANALİZİ	Cinsiyet	Kız	194	44.4
		Erkek	243	55.6
	Yaş	7 Yaş	39	8.9
		8 Yaş	140	32.0
		9 Yaş	179	41.0
		10 Yaş	69	15.8
		11 Yaş	10	2.3
	Sınıf Düzeyi	2. Sınıf	151	34.5
		3. Sınıf	162	37.1
		4. Sınıf	124	28.4
		Toplam	437	100.0
DOĞRULAYICI FAKTÖR ANALİZİ	Cinsiyet	Kız	195	48.8
		Erkek	205	51.2
	Yaş	7 Yaş	16	4.0
		8 Yaş	128	32.0
		9 Yaş	152	38.0
		10 Yaş	100	25.0
		11 Yaş	4	1.0
	Sınıf Düzeyi	2. Sınıf	112	28.0
		3. Sınıf	147	36.8
		4. Sınıf	141	35.2
		Toplam	400	100.0

AFA çalışmasına katılan öğrencilerin %56,6’sı erkek, %41,0’i 9 yaşında ve %37,1’i 3. sınıftır. DFA çalışmasına katılan öğrencilerin %51,2’si erkek, %38,0’i 9 yaşında ve %36,8’i 3. sınıftır.

Çocuk Prososyallik Ölçeği: Çocuk Formunun Geliştirilmesi

İlgili alanyazın incelendiğinde prososyallik ölçen birçok ölçeğe rastlanılmaktadır. Fakat ilkökul çocuklarına ve okul öncesi çocuklarına yönelik olan ölçeklerin ebeveynler ya da öğretmenler tarafından cevaplandırıldığı görülmektedir. Bu çalışmada ebeveyn yanlılığını engelleyebilme düşüncesiyle ilkökul çocuklarını doğrudan sürece dahil edecek bir ölçek geliştirilmesi amaçlanarak Çocuk Prososyallik Ölçeği: Çocuk Formu geliştirilmiştir. Ölçeğin geliştirilmesi için ilgili alanyazındaki ölçekler taranarak 27 maddelik madde havuzu oluşturulmuştur. Oluşturulan madde havuzu hakkında iki Sınıf Eğitimi Bilim Uzmanı, bir Ölçme ve Değerlendirme Öğretim Üyesi, dört Çocuk Gelişimi Bilim Uzmanı, İki Türkçe Eğitimi Öğretim Üyesi ve bir Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bilim Uzmanı olmak üzere

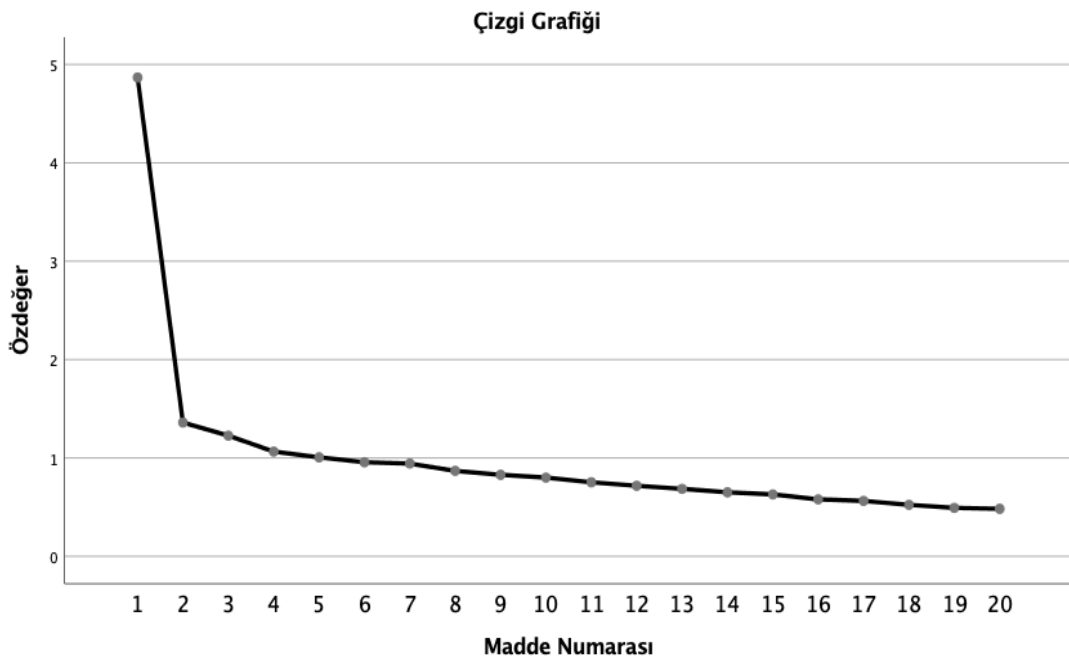
10 alan uzmanından görüş alınmıştır. Alınan görüşler doğrultusunda 3 faktör altında yer alması planlanan 21 madde ile 145 ilkokul öğrencisi üzerinde pilot uygulamalar yapılmıştır. Yapılan pilot uygulama sonucunda öğrencilerin anlamadığı maddelerde ve ölçeğin yapısında çeşitli değişiklikler yapılmıştır. Taslak ölçeğin uygulanması sırasında, sınıfa formlar dağıtıldıktan sonra araştırmanın amacı ve formun nasıl doldurulacağına ilişkin bilgiler verilmiştir. Her bir soru araştırmacı tarafından okunmuştur ve çocukların araştırmacıyı takip ederek maddeleri cevaplandırması istenmiştir. Çocuklardan elde edilen verilerin geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları verilmiştir.

BULGULAR

Açımlayıcı Faktör Analizi (AFA)

Çalışmanın bu bölümünde üç faktör olması planlanan 21 maddelik soru havuzuna 437 çocuktan alınan veriler ile SPSS v25 kullanılarak AFA yapılmıştır. Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Bartlett Küresellik Testi çalışmanın faktörleşmeye uygunluğunu belirlemek için incelenmiştir. Tavşancıl (2002) KMO değerinin 0,50'den düşük olmasının kabul edilemez; 0,60 olmasının orta; 0,70 olmasının iyi; 0,80 olmasının çok iyi ve 0,90 üzerinde olmasının mükemmel olduğunu ifade etmiştir. 21 madde ile yapılan analizler doğrultusunda [KMO=.889, $\chi^2=1627.961$, $p<0.01$] sonuçları elde edilmiştir.

Taslak ölçek alan uzmanlarının da görüşleri doğrultusunda üç alt boyut olarak planlanmıştır. Kaiser-Guttman ilkesine göre faktör sayısının belirlenmesinde faktör öz değerinin 1 olmasına ilaveten faktörlerin kuramsal olarak uygunluğu da önem arz etmektedir (Zwick ve Velicer, 1986). Ayrıca taslak ölçeğin özdeğer çizgi grafiği Şekil 1'de verilmiştir.

Şekil 1. Faktör özdeğer grafiği.

Elde edilen çizgi grafiğinde de üçüncü faktörden sonra eğimin azalması sebebiyle ölçek üç faktör altında sınırlandırılmıştır. Ayrıca faktörlerin birbiri ile ilişkili maddelerden oluşturulması ve daha kolay yorumlamaların yapılabilmesi için Varimax dik döndürme yöntemi kullanılmıştır. Bu bağlamda “Madde 14” binişik özellik gösterdiği için veri setinden çıkartılarak yeniden analizler gerçekleştirilmiştir. Elde edilen Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Bartlett Küresellik Testi sonuçları Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Ölçeğe ilişkin KMO ve Bartlett Küresellik Testi sonuçları.

KMO		.882
Bartlett Küresellik Testi	Ki-kare	1534.052
	Serbestlik Derecesi	190
	p	.000

Elde edilen bulgular doğrultusunda 20 maddelik ölçek için KMO katsayısı incelendiğinde örneklem büyüklüğü “çok iyi” düzeyde uyum göstermektedir. Bartlett Küresellik Testi de anlamlı düzeyde uygun olduğunu göstermiştir (KMO=.882, $\chi^2=1534.052$, $p<0.01$). Elde edilen bulgular ile ölçeğin faktör analizlerine uygun olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Taslak ölçeğin döndürme sonrasında madde faktör yükleri ve varyansları Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3. Döndürme sonrası faktör varyans ve madde faktör yükleri.

Yeni Madde İsmi	Maddeler	Faktör 1	Faktör 2	Faktör 3
M5	M5	.599		
M12	M12	.585		
M3	M3	.578		
M11	M11	.578		
M9	M9	.577		
M15	M16	.546		
M8	M8	.501		
M2	M2	.464		
M17	M18		.728	
M20	M21		.687	
M19	M20		.639	
M18	M19		.497	
M16	M17		.432	
M1	M1		.425	
M7	M7			.659
M6	M6			.613
M4	M4			.555
M14	M15			.498
M13	M13			.478
M10	M10			.349
Öz değerler		2.838	2.539	2.077
Varyans		14.190	12.696	10.384
Kümülatif Varyans		14.190	26.887	37.271

Döndürme sonrasında madde faktör yüklerinin .45 üzerinde olması iyi bir ölçüt olarak belirtile de faktör yükünün .32 üzerinde olan maddelerin de kullanılmasında bir sakınca bulunmamaktadır

(Büyüköztürk, 2007; Kline, 2015). Elde edilen ölçeğin faktör yükleri .349 ile .728 arasında yer almaktadır. Madde faktör yüklerinin ilgili alanyazın ile paralel değerler göstermekte olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Faktörlere verilecek isimler düşünülürken içerdiği anlamlar da dikkate alınması gereken bir husustur (Yalçın ve diğ., 2019). Hem ilgili alanyazın doğrultusunda hem de uzman görüşleri doğrultusunda 1. faktör için “Yardım”, 2. faktör için “Paylaşma”, 3. faktör için “Empati” ve genel olarak “Çocuk Prososyallik Ölçeği: Çocuk Formu” isimlerinin verilmesi uygun görülmüştür.

AFA için kullanılan örneklem üzerinde maddelerin güvenilirlik katsayıları da incelenmiştir. Bu doğrultuda Yardım alt boyutu için Cronbach Alfa (α) değeri .743; Paylaşma alt boyutu için .693; Empati alt boyutu için .602 ve toplam ölçek için ise .829 olarak elde edilmiştir. Ayrıca McDonald’s Omega (ω) güvenilirlik katsayısı da JAMOVI paket programı kullanılarak incelenmiştir. Buna göre Yardım alt boyutu için .744; Paylaşma alt boyutu için .693; Empati alt boyutu için .610 ve toplam ölçek için ise .834 olarak elde edilmiştir.

AFA’dan elde edilen sonuçların yapı geçerliliğinde harici bir gizil değişkenin olup olmadığının DFA’sı Mplus 8 programı ile incelenmiştir.

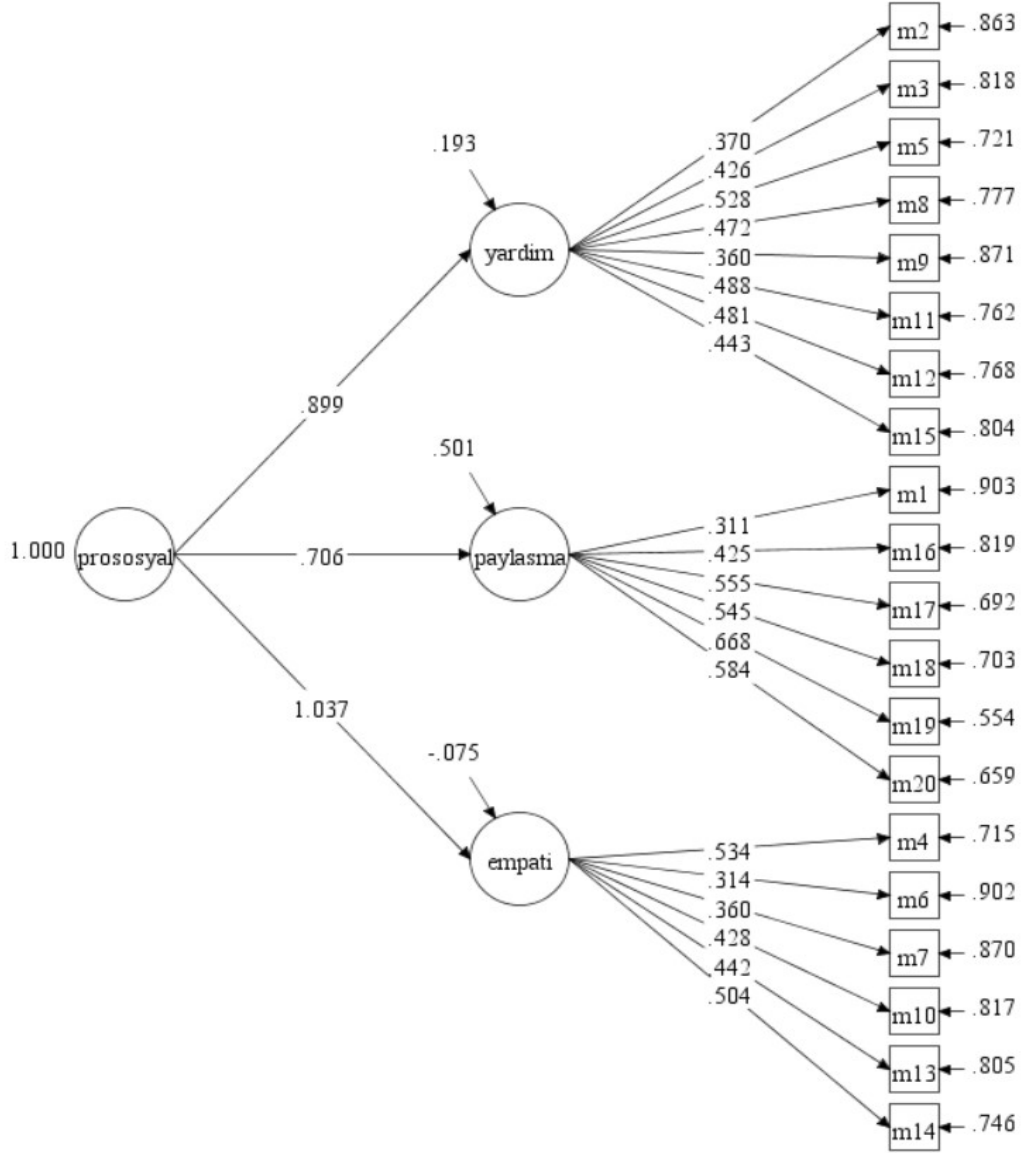
Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA)

AFA’dan sonra elde edilen yapının istenilen yapıyı ölçüp ölçmediğini anlayabilmek için Mplus 8 paket programı kullanılarak DFA yapılmıştır. Oluşan modelin uyum indisleri için elde edilen değerler incelenmiştir. Kline (2015) bir faktör analizi için en azından CMIN/sd, CFI, SRMR ve RMSEA değerlerinin raporlanması gerektiğini ifade etmektedir. Yapılan DFA doğrultusunda herhangi bir modifikasyon işlemine ihtiyaç duyulmamıştır. Ölçekte birinci düzey DFA yapıldığında uygun değerler elde edilmesine rağmen hem faktörler arası korelasyonların uygun olması hem de ölçekten toplam puan alınabilmesi için ikinci düzey DFA analizi yapılmıştır. İlgili modelin uyum indisleri Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4. Çocuk Prososyallik Ölçeği: Çocuk Formu uyum indisleri.

İndis	Mükemmel Uyum	İyi Uyum	Kestirim	Kestirim Uyumu
RMSEA	$0 < RMSEA < .05$	$.05 \leq RMSEA \leq .10$	0.037	Mükemmel
SRMR	$0 \leq SRMR < .05$	$.05 \leq SRMR \leq .10$	0.047	Mükemmel
CMIN/SD	$0 \leq \chi^2/sd < 2$	$2 \leq \chi^2/sd \leq 3$	1.558	Mükemmel
TLI (NNFI)	$.95 \leq TLI \leq 1.00$	$.90 \leq TLI \leq .95$	0.904	İyi
CFI	$.95 \leq CFI \leq 1.00$	$.90 \leq CFI \leq .95$	0.916	İyi

Elde edilen uyum indisleri incelendiğinde ölçeğe ilişkin yapının doğrulandığı sonucuna ulaşılmaktadır. Yapılan ikinci düzey DFA analizine ilişkin grafik gösterimi ve madde faktör yükleri Şekil 2’de verilmiştir.

Şekil 2. Çocuk Prososyallik Ölçeği: Çocuk Formu İkinci Düzey DFA modeli.

Elde edilen model incelendiğinde maddelerin faktör yüklerinin .311 ile .668 arasında değerler aldığı görülmektedir. Ayrıca faktör korelasyonlarının da iyi uyum göstermesi sebebiyle ölçekte toplam puan alınabildiği gibi faktörlerin ayrı ayrı kullanımında da bir sakınca bulunmamaktadır.

Ölçeğin Güvenirlik Analizleri

Çocuk Prososyallik Ölçeği: Çocuk Formu için hem Cronbach Alfa (α) hem de McDonald's Omega (ω) analizleri güvenilirlik için incelenmiştir ve elde edilen bulgular Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. Çocuk Prososyallik Ölçeği: Çocuk Formu güvenilirlik analizleri.

Faktör	Madde Sayısı	McDonald's Omega (ω)	Cronbach Alfa Katsayısı (α)
Yardım	8	.667	.663
Paylaşma	6	.683	.682
Empati	6	.583	.574
Prososyallik	20	.817	.811

Ölçek incelendiğinde McDonald's Omega katsayısının .583 ile .817 arasında, Cronbach Alfa'nın ise .574 ile .811 arasında değiştiği görülmektedir. Cronbach Alfa katsayısı .80 ve üzerinde ise yüksek derecede iç tutarlılık olduğu ifade edilmektedir (Karagöz, 2019). Taber (2018) Cronbach Alfa değerinin .45 üzerinde olmasının kabul edilebilir olduğunu belirtmiştir. Benzer şekilde George ve Mallery (2016) de .50 üzerinde alınan değer kabul edilebilir olduğunu ifade etmiştir. McDonald's Omega katsayısının Cronbach Alfa gibi evrensel olarak kabul edilmiş "kabul edilebilir" veya "yeterli" denilebilecek güven aralıklarını belirten bir kılavuzu yoktur. Fakat Omega katsayısı da Alfa katsayıları ile aynı standartları karşılamalı ve .50 üzerinde olması gereklidir (Reise, 2012; Reise ve diğ., 2013). Bu bağlamda Çocuk Prososyallik Ölçeği: Çocuk Formunun hem geçerli hem de güvenilir bir ölçme aracı olduğu söylenebilir.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Çalışma kapsamında geliştirilen Çocuk Prososyallik Ölçeği: Çocuk Formu incelendiğinde ilgili alanyazında ilkökul çocuklarının öz değerlendirme (self-report) ölçeğine rastlanmamıştır. Bu bağlamda çocuk prososyallik ölçeğinin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Tablo 1'de ölçeğin geliştirildiği örneklem grubuna ilişkin bilgiler verilmiştir. Buna göre 437 çocuktan AFA, 400 çocuktan da DFA için veri toplanmıştır. Elde edilen verilerin faktörleşmeye uygunluğunun belirlenmesi için Tablo 2'de KMO ve Bartlett Küresellik testi, Şekil 1'de de faktörlerin öz değerlerinin yamaç grafiği sonuçları verilmiştir. Elde edilen sonuçlar faktörleşmenin uygun olduğunu göstermiştir. Tablo 3.3'te faktörlerin madde yükleri ve açıklanan varyansları sunulmuştur.

Geliştirilen ölçeğin geçerliliği için Tablo 4'te [RMSEA= 0,037; SRMR= 0,047; CMIN/SD= 1,558; TLI (NNFI)= 0,904 ve CFI=0,916] uyum indisleri, Şekil 2'de de ikinci düzey DFA modeli verilmiştir. Ayrıca Tablo 5'te McDonald's Omega katsayısının .583 ile .817 arasında, Cronbach Alfa katsayısının ise .574 ile .811 arasında değiştiği elde edilerek ölçeğin güvenilir olduğu bulgulanmıştır. Ölçek toplamda 20 maddeden ve Empati, Yardım ve Paylaşma olmak üzere üç alt boyuttan oluşmaktadır.

Yapılan çalışma kapsamında geliştirilen ölçek Yardım, Paylaşma ve Empati olmak üzere 20 madde ve üç alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçek 4'lü likert tipinde tasarlanmıştır. İkinci düzey faktör analizi yapıldığı için ölçekten hem toplam puan alınabilmekte hem de alt boyutlar ayrı ayrı ölçek olarak

Spor, Eğitim ve Çocuk (SEÇ)

kullanılabilmektedir. Ölçekten alınan yüksek puan yüksek prososyallik anlamına gelmektedir. Ölçek incelendiğinde McDonald's Omega katsayısının .583 ile .817 arasında, Cronbach Alfa'nın ise .574 ile .811 arasında değiştiği görülmektedir.

Çocukların prososyalliklerinin değerlendirilmesi önemli bir noktadır çünkü prososyal davranışlar, başarı ve tatmin elde etme (Rodd, 1989), sosyal yeterlilik (Bar-Tal ve diğ., 1982) ve akademik yetenek (Payne, 1980) gibi yaşam alanları ile yakından ilişkilidir. Hatta erken dönemde geliştirilen prososyal davranışlar çocukların akademik becerileri üzerinde de etkilere sahiptir (Caprara ve diğ., 2000). Bu kapsamda düşünüldüğünde çocukların yapabildikleri ve yapamadıklarının farkında olarak eğitim planlaması yapılabilir. Ayrıca prososyal davranışların ölçülmesi, davranışın çeşitli yönlerini inceleyen psikoloji, tıp, sosyoloji, iş, siyaset ve suç bilimleri gibi çok çeşitli alanlardaki profesyoneller için yararlı bilgiler sağlayabilmektedir (Martí-Vilar ve diğ., 2019). Bu sebeple çocukların prososyallik düzeylerinin değerlendirilmesinde çeşitli ölçeklerin kullanılmasına ihtiyaç duyulmaktadır (Bağcı ve Samur, 2016; Carlo ve diğ., 2003; Weir ve Duveen, 1981). Yapılan bu çalışma ile de çocukların öz değerlendirme yaptığı bir ölçeğin ilgili alanyazına katılması sağlanmıştır.

İlgili yurt dışı alanyazın incelendiğinde prososyal davranışların değerlendirilebilmesi için çeşitli araçlar geliştirildiği görülmektedir. Geliştirilen araçlar incelendiğinde üç farklı değerlendirme yöntemine rastlanmıştır. Bunlar: 1) bireyin kendi davranışlarını değerlendiren kişi olduğu öz değerlendirme veya öz rapor araçları; 2) bireylerin davranışlarını değerlendirenlerin benzer olduğu akran değerlendirme ölçütleri ve 3) diğer insanların, ebeveynlerin, öğretmenlerin vb. değerlendirmelerini içeren değerlendirme araçlarıdır (Martí-Vilar ve diğ., 2019). Bu bilgiler doğrultusunda yurt içi alanyazın incelendiğinde çeşitli yaş grupları için ölçekler olmasına karşın ilkökul düzeyindeki çocuklar için bireyin kendini değerlendirdiği öz bildirim aracına rastlanamamıştır. İlkokul düzeyindeki çocukların prososyalliklerinin ölçülmesi yurt içi alanyazında sadece Bower (2012) tarafından düzenlenen ve Bağcı (2015) tarafından Türkçe uyarlaması yapılan Çocuk Prososyallik Ölçeği: Anne-Baba ve Öğretmen formlarının yer aldığı görülmektedir. Geliştirilmiş diğer ölçeklerin ortaokul öğrencileri, ergenler ya da yetişkinler için olduğu görülmektedir. Bu nedenle ilkökul düzeyindeki çocukların öz bildirim yaparak prososyallik düzeylerinin ölçülebileceği Çocuk Prososyallik Ölçeği: Çocuk Formunun ilgili alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca ilkökul döneminde prososyal davranışların artmaya başlamasıyla bu dönemde çocukların değerlendirilmesi destek gereksinimlerinin ortaya konulması ve erkenden desteklenerek daha çalkantılı olan ergenlik döneminde ergenliğin de getirdiği karmaşık dönemi daha rahat atlatmasının desteklenmesini sağlayabilir.

Kaynakça

- Ata, S. ve Artan, İ. (2021). Ergen Prososyallik Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Turk J Child Adolesc Ment Health*, 28(1), 38-44. <https://doi.org/10.4274/ticamh.galenos.2020.14632>
- Bağcı, B. (2015). *Çocuk ve Yetişkin Prososyallik Ölçeklerinin Geçerlik Güvenirlik Çalışması ve Çocuk ile Anne-Baba Prososyal Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi]. Aydın.
- Bağcı, B. ve Samur, A. e. Ö. (2016). Validity and Reliability Study of Prosocialness Scales for Children and Adults. *Ahi Evran University Journal of Kırşehir Education Faculty*, 17(3), 59-79. <http://kefad.ahievran.edu.tr/Kefad/ArchiveIssues/Detail/7d624d5b-a151-e711-80ef-00224d68272d>
- Bar-Tal, D., Raviv, A. ve Goldberg, M. (1982). Helping Behavior among Preschool Children: An Observational Study. *Child Development*, 53(2), 396-402. <https://doi.org/10.2307/1128982>
- Batson, C. D. (2011). *Altruism in humans*. Oxford University Press. <http://www.aspresolver.com/aspresolver.asp?PEXP;2082919>
- Bayhan, P. (2017). *Erken Çocukluk Döneminde Değerlendirme*. Hedef CS.
- Bower, A. A. (2012). *What We Do When Children Are Good: How Parents Reinforce their Preschool Children's Prosocial Behaviors, and the Effectiveness of these Strategies across Contexts* (Publication Number 1515370) [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, University of Nebraska at Omaha]. ProQuest Dissertations & Theses Global. Ann Arbor. <https://www.proquest.com/docview/1033500168/fulltextPDF/99D9187D13E04987PQ/1?accountid=11248>
- Brief, A. P. ve Motowidlo, S. J. (1986). Prosocial Organizational Behaviors. *Academy of Management Review*, 11(4), 710-725. <https://doi.org/10.5465/amr.1986.4283909>
- Büyüköztürk, Ş. (2007). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*. Pegem Akademik Yayıncılık.
- Caprara, G. V., Barbaranelli, C., Pastorelli, C., Bandura, A. ve Zimbardo, P. G. (2000). Prosocial Foundations of Children's Academic Achievement. *Psychological Science*, 11(4), 302-306. <https://doi.org/10.1111/1467-9280.00260>
- Carlo, G., Hausmann, A., Christiansen, S. ve Randall, B. A. (2003). Sociocognitive and Behavioral Correlates of a Measure of Prosocial Tendencies for Adolescents. *The Journal of Early Adolescence*, 23(1), 107-134. <https://doi.org/10.1177/0272431602239132>
- Carlo, G. ve Padilla-Walker, L. (2020). Adolescents' Prosocial Behaviors Through a Multidimensional and Multicultural Lens. *Child Development Perspectives*, 14(4), 265-272. <https://doi.org/https://doi.org/10.1111/cdep.12391>

Spor, Eğitim ve Çocuk (SEÇ)

- Çetin, B. (2019). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme*. Anı Yayıncılık.
- Comrey, A. L. (1988). Factor-Analytic Methods of Scale Development in Personality and Clinical Psychology. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 56(5), 754-761. <https://doi.org/10.1037/0022-006X.56.5.754>
- Dovidio, J. F. (1984). Helping Behavior and Altruism: An Empirical and Conceptual Overview. In L. Berkowitz (Ed.), *Advances in Experimental Social Psychology* (Vol. 17, pp. 361-427). Academic Press. [https://doi.org/https://doi.org/10.1016/S0065-2601\(08\)60123-9](https://doi.org/https://doi.org/10.1016/S0065-2601(08)60123-9)
- Düzgüner, S. (2019). Prososyal Davranışlarda Diğerkâmlığın (Özgecilik) Tanımı ve Konumu. *Bilimname*(40), 351-373. <https://doi.org/http://dx.doi.org/10.28949/bilimname.595847>
- Eisenberg, N., Fabes, R. A. ve Spinrad, T. L. (2006). Prosocial Development. In N. Eisenberg, W. Damon ve R. M. Lerner (Eds.), *Handbook of Child Psychology: Social, Emotional, and Personality Development, Vol. 3, 6th ed.* (pp. 646-719). John Wiley & Sons Inc.
- Eisenberg, N. ve Mussen, P. H. (1989). *The Roots of Prosocial Behavior in Children*. Cambridge University Press. <https://doi.org/DOI:10.1017/CBO9780511571121>
- Eisenberg, N., VanSchyndel, S. K. ve Spinrad, T. L. (2016). Prosocial Motivation: Inferences From an Opaque Body of Work. *Child Development*, 87(6), 1668-1678. <https://doi.org/https://doi.org/10.1111/cdev.12638>
- Eisenberg, N. ve Fabes, R. (1998). Prosocial development. In W. Damon ve N. Eisenberg (Eds.), *Handbook of child psychology: Vol. 3. Social, emotional and personality development*. NY: Wiley.
- Ferreira, T., Cadima, J., Matias, M., Vieira, J. M., Leal, T. ve Matos, P. M. (2016). Preschool children's prosocial behavior: The role of mother-child, father-child and teacher-child relationships. *Journal of Child and Family Studies*, 25(6), 1829-1839. <https://doi.org/10.1007/s10826-016-0369-x>
- Field, A. (2005). *Discovering Statistics Using SPSS (2nd ed.)*. SAGE Publication. <https://ci.nii.ac.jp/naid/10028061940/en/>
- George, D. ve Mallery, P. (2016). *IBM SPSS Statistics 23 Step by Step (14th Edition)*. Taylor & Francis.
- Gorsuch, R. L. (1988). Exploratory Factor Analysis. In J. R. Nesselroade ve R. B. Cattell (Eds.), *Handbook of Multivariate Experimental Psychology* (pp. 231-258). Springer US. https://doi.org/10.1007/978-1-4613-0893-5_6
- Kağıtçıbaşı, Ç. ve Cemalcılar, Z. (2014). *Dünden bugüne insan ve insanlar: Sosyal psikolojiye giriş*. Evrim.
- Karadağ, E. ve Mutafçılar, I. (2009). Prososyal davranış ekseninde özgecilik üzerine teorik bir çözümlenme. *FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi)*(8), 41-69.
- Karagöz, Y. (2019). *SPSS, AMOS, META Uygulamalı İstatistiksel Analizler*. Nobel Yayıncılık.

Spor, Eğitim ve Çocuk (SEÇ)

- Kılıç Çakmak, E., Çebi, A. ve Kan, A. (2014). Developing a "Social Presence Scale" for E-learning Environments. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 14. <https://doi.org/10.12738/estp.2014.2.1847>
- Kline, R. B. (2015). *Principles and Practice of Structural Equation Modeling*. Guilford Publications.
- Martí-Vilar, M., Corell-García, L. ve Merino-Soto, C. (2019). Systematic review of prosocial behavior measures. *Revista de Psicología*, 37(1), 349-377.
- Nunnally, J. C. (1994). *Psychometric Theory 3. ed.* Tata McGraw-hill Education.
- Payne, F. D. (1980). Children's Prosocial Conduct in Structured Situations and as Viewed by Others: Consistency, Convergence, and Relationships with Person Variables. *Child Development*, 51(4), 1252-1259. <https://doi.org/10.2307/1129568>
- Reise, S. P. (2012). The Rediscovery of Bifactor Measurement Models. *Multivariate Behavioral Research*, 47(5), 667-696. <https://doi.org/10.1080/00273171.2012.715555>
- Reise, S. P., Bonifay, W. E. ve Haviland, M. G. (2013). Scoring and Modeling Psychological Measures in the Presence of Multidimensionality. *Journal of Personality Assessment*, 95(2), 129-140. <https://doi.org/10.1080/00223891.2012.725437>
- Rodd, J. (1989). Microanalysis: Overcoming some methodological problems in the investigation of children's helping behavior. *Child Study Journal*, 19(3), 161-176.
- Stürmer, S. ve Snyder, M. (2010). In S. Stürmer ve M. Snyder (Eds.), *The Psychology of Prosocial Behavior: Group Processes, Intergroup Relations, and Helping* (pp. xi, 450-xi, 450). Wiley-Blackwell.
- Taber, K. S. (2018). The Use of Cronbach's Alpha When Developing and Reporting Research Instruments in Science Education. *Research in Science Education*, 48(6), 1273-1296. <https://doi.org/10.1007/s11165-016-9602-2>
- Tavşancıl, E. (2002). *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi*. Nobel Yayınevi.
- Uzmen, S. ve Mağden, D. (2002). Okulöncesi eğitim kurumlarına devam eden altı yaş çocuklarının prososyal davranışlarının resimli çocuk kitapları ile desteklenmesi. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 15, 193-212.
- Weir, K. ve Duveen, G. (1981). FURTHER DEVELOPMENT AND VALIDATION OF THE PROSOCIAL BEHAVIOUR QUESTIONNAIRE FOR USE BY TEACHERS [<https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.1981.tb00561.x>]. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 22(4), 357-374. <https://doi.org/https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.1981.tb00561.x>
- Wu, H.-T., Tseng, S.-F., Wu, P.-L. ve Chen, C.-M. (2016). The Relationship between Parent-Child Interactions and Prosocial Behavior among Fifth-and Sixth-Grade Students: Gratitude as a

Spor, Eğitim ve Çocuk (SEÇ)

Mediating Variable. *Universal Journal of Educational Research*, 4(10), 2373-2385.
<https://doi.org/https://doi.org/10.13189/ujer.2016.041016>

Yalçın, K., Mehmet, D. ve Yılmaz, G. (2019). Araç Kasko Sigortası Yaptırırken Şirket Seçimini Etkileyen Faktörlerin Tespitine Yönelik Ölçek Geliştirilmesi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22(42), 227 - 254. <https://doi.org/https://doi.org/10.31795/baunsobed.658826>

Yeşilkaya, M. (2018). Özgeci davranış olgusuna ilişkin epistemolojik sorunlar üzerine bir inceleme: Siyah, beyaz ve gri. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(4), 469-489.

Zwick, W. R. ve Velicer, W. F. (1986). Comparison of Five Rules for Determining the Number of Components to Retain. *Psychological Bulletin*, 99(3), 432-442. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.99.3.432>